

COVID-19 İLE BİRLİKTE MUHASEBE MESLEĞİNDEKİ STRESİN YENİ HALLERİ

Prof. Dr. Seval SELİMOĞLU*

Doç. Dr. Aytül Ayşe CENGİZ**

Doç. Dr. Ali ÖZDEMİR***

Begüm YALI****

Makale Gönderim Tarihi : 18.12.2020 / Kabul Tarihi : 25.01.2021

Makale Türü: Araştırma

ÖZ

Mesleklerde yaşanan stresler meslek ya da örgüt kaynaklı olabileceği gibi örgüt dışı bir etki olan çevresel faktörlerden de kaynaklanabilmektedir. Günümüzde mesleki olarak strese maruz bırakan çevresel faktörlerden biri ise tüm dünyayı saran COVID-19 salgınıdır. Bu çalışmanın amacı örgüt dışı stres faktörü olan COVID-19 virüsünün muhasebe meslek mensupları üzerindeki etkisi ve mesleki bağlamda strese neden oluşturan kaynakların ortaya çıkarılmasıdır. Çalışmada benimsenen araştırma yöntemi nitel araştırmadır ve araştırma aracı derinlemesine görüşmelerdir. Araştırma bulguları bağlamında pandeminin muhasebe meslek mensuplarında yarattığı stres sebepleri arasında klasik muhasebe mesleğinin işleyişinin bozulması ve iş yapış biçiminde meydana gelen değişiklikler, artan iş yoğunluğu ve işyükü, mevzuat değişiklikleri ile gelen mesleki belirsizlikler, evrak teması ile virüsün bulaşma riski gibi faktörler yer almaktadır. Meslek mensupları COVID-19'un sebep olduğu stres ile bilişsel ve davranışsal mücadele yollarını yapılan görüşmelerde aktarmışlardır. Ancak muhasebe meslek mensuplarının yaşadıkları zorluklara rağmen hakettikleri mesleki değeri ve saygınlığı göremedikleri araştırmanın sonuçlarındandır.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe mesleği, stres, COVID-19

JEL Sınıflandırma Kodu: M40, M12, J00

* Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, sselimoglu@anadolu.edu.tr, orcid.org/0000-0003-1185-9980

** Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, aacengiz@anadolu.edu.tr, orcid.org/0000-0002-7090-289X

*** Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, alozdemir@anadolu.edu.tr, orcid.org/0000-0002-7780-4977

**** Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, begum_yali@anadolu.edu.tr, orcid.org/0000-0002-8480-1862

NEW STATES OF STRESS WITH COVID-19 IN ACCOUNTING PROFESSION**ABSTRACT**

The stresses experienced in the professions can be caused by the profession or the organization, as well as by environmental factors that are an external effect. One of the environmental factors that expose vocational stress today is the COVID-19 epidemic that has spread all over the world. The aim of this study is to reveal the impact of the COVID-19 virus, which is an external stress factor, on accounting professionals and the sources that cause stress in the professional context. Research methodology adopted in this study is a qualitative approach that used depth-interviews as a research tool. In the context of the research findings, the reasons for the stress caused by the pandemic in the accounting profession include factors such as the disruption of the classical accounting profession and changes in the way of doing business, increasing work intensity and workload, professional uncertainties due to legislative changes, document contact and the risk of contamination of the virus. In the interviews, accounting professionals shared the stress caused by COVID-19 and the ways of cognitive and behavioral struggle. However, it is one of the results of the research that accounting professionals do not see the professional value and prestige they deserve despite their difficulties.

Keywords: Accounting Profession, stress, COVID-19

JEL Classification Codes: M40, M12, J00

1. GİRİŞ

Stres, vücudun verdiği biyolojik bir tepki olmakla birlikte (Cannon, 1914), Genel Uyum Sendromu'na göre stres yaratan faktörle karşılaşma-mücadele etme ve tükenme aşamalarında psikolojik, bilişsel, davranışsal bir çok farklı kaynak bilinçli/bilinçsiz devreye girer (Selye, 1936). Genel olarak kontrol edilemeyen ve belirsizlik içeren durumlara uzun süre maruz kalmak bireylerin stresle mücadele etmek için kullandıkları psikolojik ve bilişsel tepkilerin tükenmesine yol açmaktadır (Lazarus ve Folkman, 1984). Hayatta kalma mücadelesi içeren stres (Lazarus, 2003), bireyin yeterli kaynağı olmadığını düşündüğü ya da kaynaklarını kaybedeceğine inandığı noktada ortaya çıkmaktadır (Hobfoll vd., 1995). Depresyon, kaygı, tükenme, azalan yaşam tatmini gibi olumsuz psikolojik sonuçların yanında, etkin karar verememe, odaklanamama, yorgunluk gibi bilişsel sonuçlar da artan stres düzeyi neticesinde karşılaşılan riskler arasındadır. Bu risklerin çalışma hayatında da sıklıkla görülmesi nedeniyle 2010 yılında stresi meslek hastalığı kapsamına alan Uluslararası Çalışma Örgütü, 28 Nisan 2016 Dünya İş Sağlığı ve Güvenliği gününde “İşyerinde Stres: Ortak bir Zorluk” raporu hazırlayarak, stresin yarattığı psiko-sosyal risklere dikkat çekmiştir. 2019 yılında Dünya Sağlık Örgütü işle/işsizlikle ilgili koşulların yarattığı olumsuz durumlar nedeniyle Tükenmişlik Sendromu'nu Uluslararası Hastalıklar Sınıflandırmasının 11. Gözden Geçmesinde (ICD-11) listeye alarak, ‘başarıyla yönetilemeyen kronik iş yeri stresi’ ifadesini kullanmıştır. Ülkemizde eski adıyla Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş

Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü'nün Mesleki Hastalıklar ve Tanı Rehberi hem işyeri stresi hem de tükenme yer almaktadır.

Belirsizliğin artması, kontrol duygusunun azalması ve risk algısının artması bireylerin mesleklerinin içerdiği rol ve yükümlülüklerini yerine getirirken karşılaştıkları stresin düzeyinin artmasına yol açar. Amerikan Psikiyatri Derneği'nin (APA) tanımına göre mesleki stres, sağlık ve esenliğe zararlı olaylara veya koşullara verilen fizyolojik ve psikolojik bir tepkidir. Amerikan Stres Enstitüsü'ne göre Amerika'da çalışanların yüzde 75'i bir önceki nesle göre kendilerinin stres düzeylerinin daha yüksek olduğunu düşünmektedirler.

Mesleklerin stres düzeyi incelenirken genelde kullanılan kriterler şu şekildedir (Rout ve Rout, 2002):

- İşin özellikleri (işin karmaşıklık düzeyi, işte monotonluk vb. gibi)
- Kariyer gelişimi
- İşyerinde ilişkiler
- Rol özellikleri
- Örgüt yapısı ve iklimi
- İş-özel yaşam dengesi

Holt (1982), Cooper ve Payne (1980), French vd. (1982) gibi araştırmacıların çalışmalarında mesleklerde stres yaratan faktörlerin oldukça çeşitli olduğunu görmek mümkündür. Rol çatışması, rol belirsizliği, aşırı iş yükü, iş güvencesizliği, istihdam güvencesizliği, zaman baskısı, baskıcı yönetim, güven içermeyen çalışma ilişkileri, örgütsel adaletsizlik gibi birçok faktör bireylerin işlerini yaparken maruz kaldıkları stresin düzeyini etkilemektedir. Bu faktörlerin ortaya çıkmasına neden olan örgüt içi değişkenler, işle ilgili değişkenler olduğu kadar COVID-19 gibi dünya çapında yaşanan bir sağlık krizinde olduğu gibi çevresel değişkenler de söz konusudur. Çoğu zaman bu değişkenleri birbirinden ayırmak zordur, çünkü birbirlerini etkiler ve kompleks bir yapının ortaya çıkması söz konusu olabilir. Örneğin politik bir kriz örgüt dışı bir değişken olsa da, örgütün müşteri profilini, dolayısıyla satışlarını ve böylece örgütün küçülme riski ile karşı karşıya gelmesine neden olabilir. Bu çalışmada da örgüt dışı bir değişken olarak COVID-19'un işin özellikleri ve rol özellikleri üzerindeki etkisini incelemek ve muhasebe mesleğinin bu süreçte stres düzeyini artıran faktörleri ortaya çıkarmak mümkün olacaktır.

Bireylerin stresle mücadele etmek için kullandıkları bilişsel ve davranışsal repertuarları birbirinden farklıdır. Bu farklılığın oluşmasında bireylerin cinsiyet, yaş, sosyo-ekonomik statüleri, kişilik özellikleri, sosyal destek kaynakları, ülkenin kültürel ve ekonomik koşulları gibi bir çok mikro-meso ve makro koşullar söz konusudur. Çalışma psikolojisi açısından konuyu irdelediğimizde bireysel düzeyde stresle mücadelede genel olarak iki yöntemin izlendiği görülmektedir: Birincisi sorun çözme odaklı yöntem, ikincisi ise duygu düzenleme odaklı yöntemdir. Sorun çözme odaklı yöntemde stres yaratan tehdit, belirsizlik gibi çevresel koşulların yeniden düzenlenmesi için gerekli eylemler yerine getirilir. Birey, gerek önlem alarak gerekse de kendi davranışlarını düzenleyerek aslında stres yaratan olaya ilişkin duygusal düzenlemeyi gerçekleştirmeye zemin hazırlar. Duyguların düzenlenmesine odaklanan yöntemde

ise stres yaratan olaya atfedilen olumsuz düşüncülerden kaçınma, yok sayma ya da olayın olumlu yanlarını görmeye çalışma gibi düzenlemeler gerçekleştirilir (Lazarus, 1966, s.7). Altının çizilmesi gereken nokta ise stres yaratan olaydan olaya, bireyden bireye hangi yöntemin kullanıldığı değişiklik gösterir. Lazarus ve Folkman'ın Stres Modeli stresin algılamaya dayanan bireysel bir tepki olduğu görüşünü savunurken, İş Talepleri-İş Kaynakları Modeline temel oluşturan Kaynakların Korunması'na (Conversation of Resources) göre bireyler kendileri için önemli/değerli olan kaynaklara erişmeye, o kaynakları korumaya, sürdürmeye içsel olarak güdülenmişlerdir (Hobfoll vd., 1995). Bu modele göre aşağıdaki üç koşuldaki herhangi birinin gerçekleşmesi durumunda bireyler stres yaşamaktadırlar: (1) Eldeki kaynaklar için herhangi bir tehdit olması durumunda, (2) kaynakların gerçekten kaybedilmesi durumunda ya da (3) eldeki kaynakların harcanmasına rağmen yeterli kaynağın elde edilememesi durumunda. Hobfoll (2001), bu üçüncü koşulun sonucunda bireylerin tükenmişlik yaşayacağını vurgulamaktadır (Hobfoll, 2001, s.110). Bu kaynaklar arasında mesleki saygınlık, öz saygı, para, zaman, aile gibi çeşitli kaynaklar yer almaktadır. Bu modele göre bireylerin kaynaklarını kaybedeceklerini düşünmeleri bile, harekete geçmeleri için yeterlidir.

Bu çalışmada ise COVID-19'un yarattığı belirsizlik ve tehdit algısıyla ortaya çıkan yeni düzenlemelerin, koşulların, iş yapış biçimlerinin muhasebecilerin stres düzeyleri üzerindeki etkisi ve onların bu süreç karşısında bilişsel ve davranışsal mücadele repertuarları keşfedilecektir. Muhasebe meslek mensupları üzerinde ilgili alanlarda yapılan araştırmalarda mesleki stresin nedenleri arasında nitel-nicel iş yükü (Kaplanoğlu, 2014), bürokrasinin yoğunluğu, aşırı sorumluluk (Demir ve Anasız, 2008), mesleki eğitimin yetersizliği, uzun ve yorucu çalışma, teknolojik sorunlar, mükelleflerin etik dışı talepleri (Kayıhan vd., 2015), aileye zaman ayıramama, meslektaşlar arası rekabet (Zeytin ve Gökgez, 2011), iş ve kişilik çatışması (Kapçı ve Usul, 2020) yer almıştır. Muhasebe meslek mensuplarının mesleki stresinin sonuçları arasında daha güçlü olarak fiziksel sağlık, ardından ruhsal sağlık sorunları (Özkan ve Özdevecioğlu, 2011) ve tükenme (Taysı ve Canbaz, 2018) bulunmuştur.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Yöntemi

Bu amacı gerçekleştirmek için nitel araştırma modellerinden olan durum çalışması yaklaşımı benimsenmiştir. Yin (1984), durum çalışmasını "*güncel bir olguyu gerçek hayattaki bağlamıyla inceleyen ampirik bir araştırmadır*" şeklinde tanımlarken, Merriam da (2018, s.46) durum çalışmasını bir olgunun kapsamlı ve bütünsel betimlenmesi ve analizi olarak tanımlamaktadır. Çalışmanın yazarları her ne kadar muhasebe meslek mensuplarının algılarına ilişkin farklı araştırmalar yapmış olsalar da, COVID-19 nedeniyle yaşanan stresin bu meslek mensupları tarafından nasıl deneyimlendiğini betimlemek için durum çalışması yapmak daha uygun bulunmuştur.

2.2. Araştırmanın Veri Toplama Aracı ve Veri Analizi

COVID-19'un muhasebe meslek mensuplarının iş streslerini nasıl etkilediğini incelemek için yapılan dırılmış görüşme türü tercih edilmiştir. Bir katılımcı ile pilot görüşme yapılarak soruların bir daha düzenlenmesi mümkün olmuştur. Ayrıca görüşmeler sırasında konuyu daha iyi anlamak için ilave sorular sorulmuştur.

Görüşmeler toplamda 146 dakika 77 saniye sürmüştür. En uzun görüşme 45 dakika 12 saniye, en kısa görüşme ise 33 dakika 12 saniye sürmüştür. Yapılan görüşmelerin yazıya dökülmesi sonucunda toplamda 18 sayfa ve 7968 kelime çıktı elde edilmiştir.

Bir araştırmacının muhasebe meslek mensubu olması araştırmaya içeriden biri (insider) olarak katılmasını sağlayarak, verilerin analizinde daha sağlıklı ilerlemeyi sağlamıştır. Verilerin analizinde içerik analizi yaklaşımı benimsenmiştir. İçerik analizinde temel amaç elde edilen verileri açıklayan kavramları ortaya çıkarmaktır. Yani verilerdeki benzerlikleri bir araya getirerek okuyucuya düzenli ve anlamlı bir şekilde bilgi sunmak içerik analizinin özünü teşkil etmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s.227).

Strauss ve Corbin (1990) üç tür kodlama biçiminden bahsetmektedir. Verileri toplamadan önce araştırmanın temelini oluşturan kavramsal çerçeveye uygun kod listesinin yapılması veya temaların belirlenmesi durumu mümkündür. Bu tür kodlama birinci tür kodlamadır. Bu durumda verilerin kodlanması daha kolaydır ve belli temaların altına kodlamalar yapılabilir. İkinci tür kodlama ise verilerden çıkarılan kavramlara göre kodlamadır. Buradaki amaç toplanan verilerden bir çerçeve oluşturmaktır. Üçüncü tür kodlama diğer iki tür kodlama biçiminin birleşmesidir. Belli bir kavramsal çerçeveye göre analiz yapılsa da ortaya çıkan yeni kodlar kod listesine eklenir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s.231-232). Bu araştırmada üçüncü tür kodlama biçimi tercih edilmiştir. Verilerin kodlanmasının yapılması, temaların bulunması, temaların düzenlenmesi ve son olarak bulguların yorumlanması şeklinde birbirini izleyen süreçlerden oluşan bu araştırmada öncelikle kodlamalar yapılmış ve yeni bulunan kodlamalar da listeye ilave edilerek temaların oluşturulması mümkün olmuştur.

3. BULGULAR

Görüşme çıktıları incelenmiş olup, COVID-19'un meslek mensuplarının günlük ve iş hayatlarına etkisi, pandemi sürecinde iş stresinin artışı ve meslek mensuplarının artan iş stresini yönetme uygulamaları çerçevesinde analiz edilmiştir. Yapılan görüşmeler altı tema üzerinden işlenmiştir. Bu temalar (i) COVID-19'un meslek mensuplarının iş stresi üzerindeki etkileri, (ii) COVID-19'un çalışma ve iş yapış biçiminde yarattığı değişiklikler, (iii) Meslek mensuplarının pandemi ve stres ile mücadele teknikleri, (iv) Meslek mensuplarının COVID-19 etkisiyle muhasebe mesleğine ilişkin görüşleri, (v) Meslek mensuplarına göre pandemi sürecinde meslek odalarının süreç yönetimi, (vi) Pandemi sürecinin meslek mensuplarının günlük yaşantısı ve kişisel gelişimi üzerine etkileri olarak sınıflandırılmıştır.

3.1. COVID-19'un Meslek Mensuplarının İş Stresi Üzerindeki Etkileri

Tüm dünyayı saran ve tüm sektörlerde işin işleyişi bakımından olumsuz birçok etkileri olan COVID-19 virüsü ile birlikte muhasebe meslek mensuplarının da iş stresi gözle görülür derecede artmıştır. Olağandışı gelişerek iş stresini artıran birçok sebebin temelinde muhasebe mesleğinin klasik ve alışılmış işleyişinin değişmesi ve aksamaması yer almaktadır. Meslek mensuplarını stres altına alan ilk etkiler pandemi sürecinde gelen sokağa çıkma kısıtlamalarının, mükelleflerinin esnek çalışmaya geçmelerinin iş birikimine neden olması ve bu birikimin sonrasında iş yoğunluğuna dönüşmesidir. Görüşme yapılan meslek mensupları, diğer sektörlerde bu süreçte çalışma ve üretim durmuşken muhasebecilerinin de işlerinin azaldığı noktadaki yaygın görüşlerin büyük bir yanlılığı olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmayı durduran müşteriler ve mükellefler ile iletişimin azalması, evraklara ulaşılamaması sebebiyle meslek

mensupları görevlerini yerine getiremeyerek teslim tarihi belirli olan beyannameleri yetiştirebilmek için büyük bir iş yükü ve stresi altına girdiklerini görüşmeler doğrultusunda aktarmışlardır.

“Sokağa çıkma yasağı süreci içinde biz de çalışmadık ve dolayısıyla ciddi iş birikimi oldu.” (G1)

“En büyük sıkıntı ne olursa olsun beyannameyi tam tarihinde vermek zorundasınız. Bu beyannameyi vermek için de çaba sarfetmeniz lazım. Yani ister evinizden verin, ister ofisinizden verin ister taksitle. Yani bu beyannameyi siz belirli kontrolleri yapıp devlete göndermeniz gerekiyor.” (G1)

Meslek mensuplarında pandemi sürecinde iş stresini artıran bir diğer sebep ise meslekte yaşanan belirsizliklerdir. Yapılan görüşmelerde belirsizlik başlığı altında mevzuat değişiklikleri ve mesleki gelecek kaygıları meslek mensuplarının en çok zorlandıkları noktalar olarak saptanmıştır. Pandemi sürecinde yasal olarak ortaya çıkan mücbir sebep kapsamına giren firma tanımlarının tüm firmaları kapsamaması, kısa çalışma ödeneklerinin ve işsizlik sigortasının uygulanacağı kesim ve uygulama prosedürünün net bir şekilde belirtilmemesi, ödeme planlarındaki ödeme tarihlerinin değişmesi meslek mensuplarının iş stresini en üst düzeyde yaşadıkları konulardır. Aynı zamanda bazı beyanname tarihlerinin son gün ertelenmesi de işin işleyişinde karışıklık ve aksaklıklar oluşmasına neden olmuştur. Mevzuatta yaşanan değişiklik ve belirsizlikler meslek mensuplarının müşterileri ve mükellefleriyle problemler yaşamasına sebep olmuştur.

“Sokağa çıkma yasağı süreci içinde biz de çalışmadık ve dolayısıyla ciddi iş birikimi oldu. Onun dışında mevzuat konusundaki kısa çalışma ödenekleri işsizlik sigortası gibi sebeplerden dolayı mükelleflerle karşı karşıya gelme durumunda kaldık.” (G1)

“Sadece beyanname de değil, kısa çalışma ödeneği, bugün konuştum İşkur’daki biriyle, Eskişehir’de galiba 53bin kişiye varmış kısa çalışma ödeneği, yani 53bin kişinin tek tek işlemini yapan kişiler muhasebeciler. Bunların evrakları hazırlandı, dediğim gibi yani, tamamen yeni bir sistem, hatalar oluştu, hatalar olmuş gün sayısından kaynaklı. Bunlarla hep karşı karşıya kaldık.” (G1)

“Belirsizlik, yani geleceğin belirsizliği.” (G3)

Muhasebe mesleğinin klasik işleyişinin en önemli ve kilit noktasının evraklar ve evrak toplama işlemi olduğunu meslek mensupları yapılan görüşmelerde aktarmışlardır. Dolayısıyla muhasebe mesleğinin COVID-19 etkeniyle en büyük darbeyi evrak toplama ve evraklara ulaşma konusunda aldığı görüşmeler sonucunda analiz edilmiştir. Meslek mensuplarının evrak toplama problemleri birçok alt başlıkla incelenebilecek düzeydedir. Evrakların sürekli el değiştirerek muhasebeciye ulaşması virüs aktarımı ve bulaş riskini artırabileceğinden dolayı meslek mensupları ve çalışma arkadaşlarının kaygı düzeylerinin artmasına sebep olmuştur. Bulaş riski sebebiyle çalışanların evrak toplamak istemedikleri görüşmeler sonucunda elde edilen bulgulardandır.

Elde edilen verilerde, meslek mensuplarının pandemi sürecinde stres altında kalmalarına sebep olan evraklara ulaşma sorunu, öncelikle karşı taraf olarak nitelendirilebilecek olan müşteri ve mükelleflerin sürece hazır olmaması bağlamında ortaya çıkmıştır. Karşı tarafın teknolojik açıdan evrak ulaştırabilecek bir altyapıya sahip olmaması evrak aktarımını sekteye uğratmıştır. Gerekli altyapıya sahip olmayan müşterilerin genellikle küçük işletmeler olması, aile işletmesi olduğu için son sözün aile büyüklerinde

olması, yüzde 100 kurumsal olmamaları teknolojik olarak yürütülmesi gereken sürece katılamamaları evrak aktarım işinin aksamasına sebep olmuştur.

“Çalışma biçiminde farklılık oldu ama karşı tarafın da böyle bir duruma hazır olması lazım. Müşteriler yarı kurumsal diyelim, yüzde 100 kurumsal olmadığı için, işverenlerin yüzde 60’ı yüzde 70’i 65 yaş üzerinde. Aile işletmeleri var. Ailede büyüklük olaylara bir parmak basma ihtiyacı duyuyor yani. Mutlaka nihai kararı o veriyor. Pandemi sürecinde evde kalmak zorunda kaldılar.” (G3)

“Onlar da çok hazırlıksız yakalandılar. Çoğu meslektaşım dile getiriyor. Müşterilerimizin çoğu bizim hangi işi yaptığımızın farkında değiller.” (G2)

“Bazı küçük işletmeler yerinde bile bilgisayar ortamı olmayan gruplar var, kullanmayı bilmeyen. Böyle gruplarda müşterim olmadığı için ben o sıkıntıyı yaşamadım. Ama arkadaşlarımdan biliyorum, bu anlamda çok zorlananlar olduğunu duydum.” (G2)

“Biz yıllardır işimizi yaparken genelde, belgeleri elimizle gözümüzle direkt olarak yaptığımız için bir anda hiçbir şekilde ulaşamayacağımız bu belgeleri veya ulaşmak için mevcut ortamın yer aldığı bir durumda biz işimizi yapmaya gayret gösterdik. Çünkü devam eden bir süreç var ve bu süreç içerisinde de firmaların mali yükümlülükleri var ve bu yükümlülüklerle ilgili muhasebeci olarak da bizim hem aracı olarak hem de sorumlu olarak vermemiz gereken beyanlar var. Bu beyanları yetiştirebilmemiz için o belgelere ulaşmamız gerekiyordu. Ofislere vs gidememenin verdiği sıkıntılar nedeniyle, bu belgelere ulaşmada birtakım sıkıntılar yaşadık.” (G4)

Meslek mensuplarının işlerini yapabilmeleri ve beyannamelerini teslim edebilmeleri için en önemli noktada bulunan evraklara ulaşmalarında pandemi sürecinin bir başka olumsuz etkisi ise firmaların, müşterilerin ve kamu kuruluşlarının esnek çalışma modeline geçmesidir. Müşterilerin pandemi sürecinde işyerlerini kapatmaları meslek mensuplarının gerekli evraklara ulaşımını zorlaştırmıştır.

“Onlar da esnek çalışmaya geçti, dolayısıyla dosyayı gönderen kişi bu hafta yok diyor. Bu nedenle bizim işimiz olumsuz etkilendi bu süreçte. Ama hazır bilgiler için raporlama, bilanço gibi sistemde hazırsa atabildiler ama kişilerin hazırlaması gerektiği şeylerde bu sıkıntılar başladı.” (G3)

İşlemlerini muhasebecilerin yürütmesi gereken kısa çalışma ödeneği belgeleri ve resmi belgelerin iletilmesi konusunda da kamu kuruluşlarının esnek çalışma modelini benimsemesi meslek mensuplarını zor durumda bırakmış ve stres altına sokmuştur.

“Kamu kepenk kapattı yani artık o sürece bakmadılar. Yani elemanlar dönüşümlü çalıştı, sağlık sorunu olanlar çalışmadı vs. kimse başkasının işine bakmadı. Diğer kamu kuruluşlarında muhatap bulamadık, ertelediler olayı. İş çıkaramadık yani. Aşağı yukarı biz haziranın başından önce vergi dairesinden bir dönüş alamadık.” (G3)

Meslek mensuplarının pandemi sürecinde iş stresini artıran bir diğer husus ise sürecin ve işlerin işleyişindeki sorunlardır. Meslek mensupları bu süreçte meydana gelen mevzuat değişiklikleri içerisinde yer alan kısa çalışma ödeneği sisteminin işleyişinde belgeler ve gün sayıları üzerinden birçok hata ile karşılaştıklarından bahsetmişlerdir.

“..Bunların evrakları hazırlandı, dediğim gibi yani, tamamen yeni bir sistem, hatalar oluştu, hatalar olmuş gün sayısından kaynaklı. Bunlarla hep karşı karşıya kaldık yani.” (G1)

Meslek mensuplarının işin işleyişi bağlamında karşılaştıkları bir diğer sorun ise yine yasal düzenlemeler kapsamında mücbir sebep kapsamına giren firma tanımlamasındaki belirsizliktir. Görüşme yapılan meslek mensuplarının çalıştığı firmaların bazılarının mücbir sebep kapsamına girip, bazısının bu kapsam dışında kalması işin işleyişinde sorunlara yol açmıştır. Bu sorunlar temelde beyannamelerin hazırlanıp teslim edilmesi sürecinde gerçekleşmiştir.

“Yani birtakım şirketleri mücbir sebep kapsamına sokmadılar yani salgın hastalık kapsamına sokmadılar. Halbuki her şirketi yöneten insandır. Herkesi kapsaması gerekiyordu.” (G1)

“Mücbir sebeple ilgili, vb şeyle ilgili bir takım yasal düzenlemeler ile ilgili işlemler gerçekleştirilse bile, bu tüm ülkeyi kapsayacak bir sorun ve mücbir sebep durumu gerçekleşmediğinden dolayı biz burada çok ciddi sıkıntılar yaşadık. Çünkü mükelleflerimizin bazıları veya benim çalıştığım kurum mücbir sebep kapsamına girmedi. Girmeyince de biz hiçbir şekilde beyannamelerimizde veya şeyde gecikme hususu gündeme gelmeyince biz direkt bu evraklara ulaşma, aradığımız firmalardan bazıları bize belgeleri ulaştırmıyor, belgeleri düzenlemiş işte onları bir şekilde e-mail yoluyla onların tedarikiyle ilgili çok ciddi sıkıntılar yaşadık.” (G4)

Pandemi sürecinde muhasebe mesleğinin işleyişinde meydana gelen ve meslek mensuplarının iş stresini artıran bir diğer etken ise sistemde ortaya çıkan hatalardır. Meslek mensuplarının beyanname vermelerine rağmen tam tersi bir sonuçla karşılaşmaları olağandışı bir durumda sistemin meslek mensupları tarafından güvenilirliğinin sorgulanmasına sebep olmuştur. Meslek mensuplarına göre bu sistemin iyileştirilmesi ve meslek içinde daha özel bir hale getirilmesi gerekmektedir.

“Bazı mükellefler beyanname vermedi, biz mesela tüm beyanımızı verdik, fakat bununla ilgili işte KDV iadesi ile ilgili müracaat ettiğimizde gelir idaresi bize onlar işte çok ciddi analiz rapor özeti falan çıkartıyorlar, bu çıkarttıkları özette bizim beyanımıza ilişkin üst tarafta beyanname vermedi diye bir sürü hatalar falan çıkmaya başladı.” (G4)

Görüşme yapılan bir meslek mensubu pandemi sürecinde çalışma saatlerini kısaltma yoluna gittiklerini, ansızın değişen çalışma saatleri ve iş yapış süreleri sebebiyle iş yüklerinin ve streslerinin arttığını aktarmıştır.

“COVID’in burada getirdiği şey, mevcut iş devam ederken bizim zamanımızı daha da daraltması ve daraltmanın getirdiği stres.” (G1)

3.2. COVID-19’un Çalışma ve İş Yapış Biçiminde Yarattığı Değişiklikler

COVID-19’un iş hayatına etkileri sebebiyle meslek mensupları da işin işleyişini devam ettirebilmek adına bu sürece ayak uydurmak zorunda kalmışlardır. Dolayısıyla alışlagelmiş ve klasik muhasebeciliğin işleyişinde birtakım değişiklikler meydana gelmiştir. Görüşme yapılan meslek mensupları teknolojiyi meslek içine daha fazla dahil ederek çalışmalarına devam ettiklerini aktarmışlardır. Daha güvenli olduğuna inandıkları için kağıtları ellerinde tutmayı seven meslek mensupları pandemi sürecinde evrak aktarımının büyük kısmını elektronik ortamda gerçekleştirmiştir. Bulaş riskini ortadan kaldırmak için

belgelerin taranarak veya fotoğraflarının çekilerek e-mail ve WhatsApp üzerinden aktarımı sağlanmıştır. Bu durum da meslek mensuplarının müşterilere giderek belge toplama veya belge alma alışkanlıklarını değiştirmiştir. Teknolojik altyapıya ve alışkanlığa sahip olmayan müşteri ve mükellefler bu tür belge aktarımında zorlandıklarından dolayı meslek mensupları da daha önceden bahsedildiği gibi beyanname hazırlama ve teslim etme aşamalarında büyük sıkıntılar yaşamışlardır.

“Mesela evrak teslimi hep oluyordu, bu süreçte internet üzerinden o evrakları aldım. Öyle bir düzen geliştirdim. Onlar bütün evrakları taradılar bana mail ortamında gönderdiler. Ben o ortamda gerekli bildirim ve beyannameleri hazırladım.” (G2)

“Genelde e-mail yoluyla firmalar bazen bilgilerini falan bizi arayarak WhatsApptan falan da fatura resimlerini falan bize ulaştırarak, biz de o şekilde beyannamelerimizi vermeye çalıştık.” (G4)

Pandemi süreci öncesinde e-fatura ve e-arşiv müşterileri bulunan meslek mensupları daha önceden böyle bir deneyimleri olduğu için müşteriler ve kendi hazırlıkları açısından bir zorluk yaşamadıklarını ve işlerinin işleyişinde bir farklılık meydana gelmediğini dile getirmişlerdir.

“Bu firmalar, zaten düzenlemiş oldukları faturaları bize zaten sistem üzerinden ulaştırdıkları için biz de onlarla herhangi bir şekilde problem yaşamadık. Bir de e-arşiv mükelleflerinde 30bin liranın üzerindeki faturalar ile ilgili direkt bize geldiği için o faturalar, o süreçte o faturalarda sıkıntı yaşamadık. Tabi dediğiniz gibi kağıt ortamında belge düzenleyenler açısından sıkıntı devam etti.” (G4)

“Şu şekilde, bizim sistemimiz, pandemi olmasaydı bile 1 nisandan beri biz raporlamalarımızı e-rapor üzerinden yapmaya başladık. 2019 nisan ayında bir öteleme oldu, dolayısıyla biz raporlamalarımızı 1 nisandan itibaren vergi dairesi ya da kamu dairesi raporlarımızı e-rapor üzerinden, sistemden göndermeye başladık. Daha önce TÜBİTAK vb kuruluşlara raporlama yapıyorduk. Şimdi Maliye Bakanlığına yaptığımız raporları da e-rapor üzerinden göndermeye başladık.” (G3)

Görüşmelere katılan bir meslek mensubu ise gerekli teknolojik altyapıyı pandemi süreci öncesinde de evine kurduğu için işin işleyişinde olağanüstü bir değişiklik meydana gelmediğini aktarmıştır. Muhasebe mesleğinde teknolojiyi kullanmanın yasal bir zorunluluk olduğunu, mesleğin teknolojik olarak çok rahat bir şekilde evden çalışarak da yapılabileceğini belirtmiştir.

“Bu düzeni kurmuştum ben, evde çalışma düzenim zaten kuruluydu. O nedenle pandemi sürecinde o telaşı yaşamadım ben. Ve yaklaşık dördüncü aya gireceğiz, dört aydır bütün işçilerimi evden takip ediyorum.” (G2)

“Aldığımız faturaları defterlere kayıt yapıyoruz. Defterleri elle yazmamız mümkün değil artık öyle bir şey kalmadı. Bütün meslektaşlarımız bunu uygulamak zorunda. Tekdüzen muhasebe sistemini kullanıyoruz ve beyannameleri, bildirimleri internet ortamında göndermek zorundayız. Elde vermemiz mümkün değil artık, veremiyoruz. Bizim teknolojiyi kullanmamız yasal bir zorunluluk.” (G2)

Muhasebe mesleğinin teknolojik altyapı kurularak evden yapılmasını uygun gören meslek mensubunun aksine bir başka meslek mensubu ise, evrak toplayarak çalışıldığı için evrakların güvenirliliği ve güvenliği için evden çalışmayı tasvip etmediğini, dolayısıyla COVID-19 sürecinde bile ofise gerekli önlemler alarak gelip çalıştıklarını belirtmiştir. Ayrıca her çalışanın ev düzeninin farklı olması ve evraklar ile eve

hastalık götürebilecekleri endişesi de meslek mensubunun evden çalışma fikirlerini şekillendiren etkenler olarak yapılan görüşmelerde elde edilmiştir.

“Bazı arkadaşlarda oldu ama bizde çok fazla mümkün değil. Çünkü evrak üzerinden toplayarak çalışıyoruz. Düşününün 30 tane evrağı taradı gönderdi, bu evrakların asıllarını görmedik karıştı mı karışmadı mı vs. onun dışında teknolojik olarak evden çalışmak çok tasvip etmediğim bir durumdu ama çok cüzi miktarda bu şekilde çalışabildik.” (G1)

“Evrak götüreceksiniz ya hastalık bulaşırsa. Evrak kaybolacak, dışarıya çıkaracaksınız vs. ve kimenin ev hayatını bilmek mümkün değil ne yapıyor ediyor. Evrak kaybolursa ve ben gönderdim dese ne diyeceğim. Eve götürülmesi taraftarı değilim, işyerinde bitirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Biz üç arkadaşla çalışıyoruz burada, yani her birine al sen bunu götür demek mantıklı gelmedi bana.” (G1)

Pandemi sürecinin meslek mensuplarının çalışma biçiminde meydana getirdiği bir başka değişiklik işe günlük olarak gitme durumlarıdır. Yeminli mali müşavir olan bir meslek mensubu pandemi öncesinde her gün ofise gitme zorunluluğu hissederken, COVID-19 virüsünün yayılması ile birlikte ofise sadece imza atması gerektiği bir evrak olduğunda gittiğini belirtmiştir. Yapılan görüşmelerde bir meslek mensubu ise bağımlı çalışan olduğundan dolayı ve çalıştığı firma mücbir sebep kapsamına girmediğinden işe gitmeme durumunu yaşamadığını aktarmıştır.

“Ben o süreçte zaten sadece imza gerektiren durumlarda uğradım ofise. Ya da mükelleflerle sanayi bölgesinde toplantı varsa gittim.” (G3)

“Bizde daha farklı. Gidememe durumu olmadı. Sadece hafta sonları sokağa çıkma yasağının yoğun olduğu dönemlerde sadece gitmedik. Onun dışında benim çalıştığım firmada ciddi bir azalma olmadı... biz bulunduğumuz konum itibariyle gidip gelme durumumuz devam etti.” (G4)

3.3. Meslek Mensuplarının Pandemi ve Stres ile Mücadele Teknikleri

Meslek mensuplarıyla yapılan görüşmelerde pandemi ve stres ile mücadelede ilk olarak daha sistematik ve disiplinli çalışmaya başladıkları bulguları elde edilmiştir. Meslek mensuplarını bu çalışma şekline iten en büyük etken sürecin belirsiz olması, mevzuat değişiklikleri, müşterilerinin muhasebecilerden beklentilerinin yüksek olması ve müşterilerin önemli son tarihleri takip etmemeleridir. Yaşanabilecek karmaşa ve hataları önceden önlemek adına meslek mensupları pandemi sürecinde daha dikkatli ve özenli çalışmaya yönelmişlerdir. Müşterilerin ödeme tarihlerini not almak, yasal düzenlemeleri daha sıkı takip etmek, müşteriler ile iyi iletişim kurup evrak aktarım sürecini kolaylaştırmak, beyannameleri tarihleri ertelenmesine rağmen gününde hazır hale getirmek gibi meslek mensuplarının pandeminin yarattığı iş stresini biraz daha hafifletmesi için aldığı önlemler elde edilen bulgulardandır.

“Ben burada hata yapmamak için, çünkü cezaları çok ağır. Daha sistematik çalışmaya çalıştık, daha disiplinli olmaya çalıştık. Bütün her şeyi not aldım. Verilen her beyannameyi, mükellefe ya da müşteriye verilen her beyannameyi, ödeme tarihini bildirmeyi... bunların hepsini takip etmek zorunda kaldım.” (G1)

“Mesela evrak teslimi hep oluyordu, bu süreçte internet üzerinden o evrakları aldım. Öyle bir düzen geliştirdim. Onlar bütün evrakları taradılar bana mail ortamında gönderdiler. Ben o ortamda gerekli bildirim ve beyannameleri hazırladım. Ki ertelenmişti yasal olarak. Ben bütün beyannameleri zamanında gönderebildim evrakların bana zamanında ulaşmasından dolayı.” (G2)

Meslek mensuplarının pandemi sürecinde hem kendilerini hem çalışanlarını koruyabilmek ve bulaşma riskini düşürmek amacıyla mesleki bazda önlemler aldıkları görülmektedir. Meslekte evrak aktarımının yoğun olması sebebiyle meslek mensuplarının ilk olarak bu konuda önlemler aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Evrakların elden ele geçmesi bulaş riskini artıracığından ve bilimsel önerilerde yer alan temaslı malzemelerin bekletilmesi veya havalandırılması tavsiyesine uyan meslek mensupları kendilerine ulaşan evrakları imkanları dahilinde bir süre bekleterek/havalandırarak kullanmaya başladıklarını belirtmişlerdir.

“Evrak kabulleri için biz topladık, siz getireceksiniz dedik kapudan torbayla aldık, odaya koyduk iki gün orada beklettik, ondan sonra arkadaşlar evrakları alıp işlemeye başladılar. Yani düşünün 50 tane yerden farklı evrak geliyor ve belki bu evraklar 100 kişinin eline geliyor ve bize geliyor. Çok ciddi risklerle karşı karşıyaydık ama bunları anlatmakta ve anlaşılmakta zorlandık.” (G1)

“Kargoyu güvenli bir şekilde aldıktan sonra hava alan balkonumuz var orada üç gün beklettik gelen evrakları.” (G3)

Çalışma ortamlarında pandemi koşullarında çalışmak, meslek mensuplarının elemanlarının da kaygı düzeyini yükseltmiştir. Meslek mensupları, çalışanlarının kaygı düzeyini düşürmek ve önlem almak amacıyla bürolarını izole hale getirmiş, çalışma saatlerini kısaltmış, dönüşümlü çalışma sistemine geçmiş, çalışanlarının toplu taşıma kullanmasını azaltması açısından kendi aracıyla ulaşımını sağlamışlardır.

“Elemanlarım buraya toplu taşıma aracıyla geliyorlardı ve dolayısıyla toplu taşımadan doğan bulaşma riski hepsini korkutuyordu. O yüzden ben kendi arabamla bir kısmını aldım, bir kısmı kendi arabalarıyla işe geldiler bu dönemde. Dolayısıyla toplu taşımaya bulaşmadan çözmeye çalıştık. Ciddi şekilde hastalık kapma korkuları vardı. Çünkü çok yoğun evrakla çalışıyoruz. Ama büroyu izole hale getirmeye çalıştık mümkün olduğunca.” (G1)

“Yani bu korkulara istinaden de eleman tabii ki çalışmaktan korkuyor. Çalışma saatlerimizi kısalttık. Sabah saat 10 akşam saat 5 yaptık. Dışarıdan yemek yemeyi bıraktık o dönem buna kendi içimizde çözüm aradık.” (G1)

Pandemi koşullarında bulaşma riskini azaltmak için bürolarda maske ve mesafe kuralının uygulandığı görüşmeler ile elde edilen bulgulardandır. Görüşme yapılan meslek mensuplarının çalışanlarının büroda farklı odalarda çalışıyor olmaları bu önlemleri alma konusunda yardımcı olduğu saptanmıştır.

“Odalarda da her çalışma arkadaşımın kendi odası olduğu için, mesafede bir sorun yoktu. Kendi odasında çalışırken maske takmak zorunda kalmayabilir yani.” (G3)

“Biz bulunduğumuz konum itibariyle gidip gelme durumumuz devam etti. Ama muhasebe departmanındaki arkadaşlar kısmi veya süreli olarak o izni kullandı. Aralıklı olarak, mesafe ile odadaki kişi sayısı belirli olarak.” (G4)

3.4. Meslek Mensuplarının COVID-19 Etkisiyle Muhasebe Mesleğine İlişkin Görüşleri

Meslek mensuplarının çalıştıkları mükellef, müşteri ya da firmalara nitelikli danışmanlık yapmaları muhasebe mesleği ile bütünleşmiş bir hizmet olarak ortaya çıkmaktadır. Müşterilerin zor durumda kaldıkları anlarda bilgi ve deneyimlerinden yararlanmak üzere meslek mensuplarına anında başvurdukları görüşmeler doğrultusunda elde edilen bulgulardandır. Meslek mensuplarına verdikleri danışmanlık hizmeti bağlamında mesleklerine bakış açıları sorulduğunda meslekten beklentinin çok fazla olduğunu, hak ettikleri saygıyı görmediklerini, müşteriler ve mükellefler tarafından yaşanabilecek olumsuz durumlara karşı hep bir adım önde olmaları istendiği için stresli bir meslek olduğunu, mesleklerinin göz ardı edildiğini belirtmişlerdir. COVID-19 etkisi ile de meslek mensuplarının mesleklerine karşı bakış açısı değişmemiştir. Meslek mensuplarına göre muhasebe mesleği genel olarak toparlandığında kamunun ciddi bir parçası, tüm sektörlerin olmazsa olmazı, mali olarak devletin bilgi birikimi ve donanımı yüksek bir kadrosu olarak tanımlanmıştır. Sokağa çıkma kısıtlamalarının bir süre sonra muhasebe meslek mensuplarına kaldırılması da mesleğin önemini gözler önüne sermektedir.

“Bizim hep anlatmaya çalıştığımız bir şey var. Biz kamunun ciddi bir parçasıyız muhasebe mesleğinde. Muhasebe büroları biraz göz ardında kalmış ama olmazsa olmaz... ..bizim sektörden gelen bilgilerle ve devletin en ucuz kaynaklı en iyi yetiştirmiş, bilgi düzeyi en yüksek kadrosu.” (G1)

“Saygınlık anlamında ne yazık ki onu hep yaşadık. Hak ettiğimiz saygınlığı göremiyoruz. O seviyeye erişemedik. Bütün meslek örgütümüzün çabalarına rağmen o saygınlığı henüz elde edemedik. Bundan sonraki müşterilerimiz bunun farkına varır mı? Zannetmiyorum.” (G2)

“Tabi ki dediğim gibi ilk etapta herkes bir geri çekildi, ama belli şeylerde çalışmalar mecburen devam etti. Nitekim devlet bunları sonradan fark etti, bizim sokağa çıkma yasağımızı kaldırdı. Sokağa çıkma yasağı kaldırılan dört tane sektör var. Sağlıkçılar, güvenlikçiler, muhasebeciler bir de askerler.” (G1)

Pandemi sürecinde meydana gelen yasal düzenlemeler ve ardından gelen belirsizlikler sebebiyle muhasebecilere ihtiyacın daha da arttığını belirten meslek mensupları yine de hak ettikleri değer ve saygıyı göremediklerini belirtmişlerdir. Müşterilerin isteklerini anında yerine getirme çabası, belirsizliklerle mücadele, gündem takibi, virüs bulaş riskine rağmen gerekli durumlarda görüşme veya evrak teması gibi mecburiyetler hak ettikleri değeri görmediklerini dile getiren meslek mensupları için COVID-19 etkisiyle muhasebe mesleğine bakışlarını olumsuz yönde etkilemiştir.

“Zorluklara rağmen bir mesleğin icra edilmesi, sağlığını ortaya koyup icra eden arkadaşlarımız ki bir arkadaşım yakalandı benim burada. Bir elemanından kaptığını duydum. Bebeğine de geçmiş. Bir tedavi süreci geçirdi. Ailesiyle karantinaya alındığını duydum. Bütün bu zorluklara rağmen biz mesleğimizi yapmaktan vazgeçmiyoruz. Ben kendi adıma mesleğimi çok seviyorum ve aslında kendimle de gurur duyuyorum. Çok şey takip ediyoruz, bilmek zorundayız. Hem kamu kurumlarına hem müşterilerimize dengeli olmak zorundayız. Her iki tarafında hak ve isteklerini yerine getirmek zorundayız. O hassasiyetle çalışıyoruz. Onların yanında teknolojiyi takip ediyoruz.” (G2)

“Bizim meslek olarak bizden beklenti çok fazla ve bizi her zaman yanında görmek istiyorlar. Bizimle direkt temasa geçmek istiyorlar, aldıkları kararlarda veya mevzuat açısından yapılacak işlerde hep

bizden bilgi almak istiyorlar. Bu konuyla ilgili olarak, süreç gerçekleşmese bile bizden bir adım önde gitmemiz isteniyor. İleriye yönelik birtakım öngörülerimiz bizim sunmamız isteniyor. ‘ileride ne tür bir önlem alalım?’ vs. direkt muhasebe ve finansal bilgiler şirketin geleceğine ve ileriye dönük diğer işleyişleri etkilediğinden dolayı çok ciddi olarak bütün süreç içerisinde hemen hemen herkes bizi yanında görmek istiyor.” (G4)

İşleyiş açısından bir problemle karşılaşıldığında muhasebeciden destek alınması veya bir problem ortaya çıktığında sorumlu olarak muhasebecinin gösterilmesi meslek mensuplarını rahatsız eden noktalardan olduğu görüşme bulgularındandır. Görüşmeye katılan meslek mensupları aslında bizzat sorumlu olmadıkları işlerden de sorumlu tutulduklarını belirtmişlerdir. Bu durumlarla karşı karşıya gelen meslek mensupları mesleklerine ilişkin olumsuz bakış açısı kazanmaktadırlar.

“Bizim mesela bizim mevcut çalışan bulunduğumuz durumda biraz fazla olmasından dolayı, çalışanların da sorunları falan devreye girince ve bunlar da patronlar veya yöneticiler veya işverenler de direkt muhasebeciyi gösteriyorlar.” (G4)

3.5. Meslek Mensuplarına Göre Pandemi Sürecinde Meslek Odalarının Süreç Yönetimi

Meslek mensupları pandemi sürecinde karşılaştıkları olumsuzluklar ve stres yaratan durumlar arasında yasal düzenlemeler ve mevzuat değişikliklerinin yer aldığını, bu değişikliklerin de belirsiz ve takip edilmesi zor durumlar olduğunu aktarmışlardır. Meslek odalarının ise bu zor süreci meslek mensuplarına destek vererek daha kolay atlatılmasını sağladığı yapılan görüşmeler sonucu elde edilmiştir. Meslek odaları mevzuat değişikliklerini meslek mensuplarına anında bildirerek yasal düzenlemelerin takibini kolaylaştırmış, mesleki açıdan faydalı içerikli online video konferanslar düzenlemiş ve yaşanabilecek sorunlara ilişkin bilgilendirmeler yapmıştır. Görüşmelere katılan meslek mensupları yaşanan pandemi sürecinin en iyi yanı olarak TÜRMOB’un sonsuz desteği olduğunu aktarmışlardır.

“Yasal düzenleme takip etmek kolaylaştı. Çünkü yeminliler, meslek odaları, TÜRMOB bunlar iyi çalıştılar. Çünkü diğer türlü bu süreci yönetmek zordu. Onlar gününbirlik veya ertesi gün değişenleri, süreçte yaşanabilecek sorunları sürekli bilgilendirdiler yani. Biz de olası bütün konuları mükellefe aktardık bilgi işlem vasıtasıyla.” (G3)

“İnternet ortamında, sosyal medyada da öyle, üyeliklerimiz var. Yöneticilerle özel üyeliklerimiz var. Orada bize aktardı, online video konferanslarda bununla ilgili çalışmalar yapıldı. Anasayfasında var bunlar. En güzeli bunun anında bildirilmesi, katılmamız isteğe bağlı, vakti olan katılabiliyor.” (G2)

“Şirketler konusunda onu pek sağlayamadı ama biz de hep bakanlığın olsun, hem bizim Maliye Bakanlığı, Gelir İdaresi açısından hem de bağlı bulunduğumuz TÜRMOB odalarımız üyelik şeyi açtı. Bilgilendirme mesajlarını falan göndermeye başladı. Bu tür bilgilendirmelerimiz oldu.” (G4)

3.6. Pandemi Sürecinin Meslek Mensuplarının Günlük Yaşantısı ve Kişisel Gelişimi Üzerine Etkileri

COVID-19’un yaygınlaşması ve dolayısıyla sokağa çıkma kısıtlamalarının gelmesi birçok insanı evlerde kalmaya zorlamıştır. Evde geçen bu süre içerisinde aileler ile uzun zamanlar geçirme fırsatı yaka-

lanmış ve aynı zamanda verimli zaman geçirme kaygısı yine birçok insanda ortaya çıkmıştır. Meslek mensuplarına evde geçirdikleri bu zaman diliminde aile yaşantılarında ne gibi değişiklikler olduğu ve kişisel gelişim açısından verimli zaman geçirme kaygısına sahip olup olmadıkları sorulmuştur. Bu bağlamda pandemi sürecinin meslek mensupları üzerinde psikolojik baskısının yanı sıra olumlu ve olumsuz etkileri ortaya çıktığı görülmüştür. Olumlu sonuçlar arasında çekirdek ailenin içine dönerek ailecek kaliteli vakit geçirme fırsatı, pandemi sürecini bir dinlenme süreci olarak değerlendirmek, yeni hobiler edinmek, yemek kültürünü artırmak, mesleğe ilişkin güncel bilgi takibi gibi faaliyetler yer almaktadır.

“Daha çok dinlenme süreci gibi oldu. Psikolojik anlamda baskısı oldu, onu hep hissettik.” (G2)

“Tamamen dışarıyla olan bağlantımız koptu. Daha içe, çekirdek ailemize döndük. Kendi içimizde ne yaparız diye düşündük. ...Yemek kültürümüz biraz arttı, bunu nasıl yapabiliriz vs diye denemeler yapmaya başladık ama ev hayatı açısından daha önce hiç yapmadığımız şeyleri yapmaya başladık. Mesela biz evde televizyonu da daha azaltmaya çalıştık. ... iki üç tane falan iki binli üç binli puzzle aldık. Onun üzerine yoğunlaştık. Hatta iki tanesini bitirdik. Ama çok zamanımızı aldı. Bu şekilde geçirmeye çalıştık.” (G4)

Pandemi sürecinin meslek mensuplarında yarattığı olumsuz etkiler arasında genel olarak sıralamak gerekirse sosyal hayatın kısıtlanmasının getirdiği sıkıntılar, muhasebe meslek mensuplarının ara vermeden çalışmak zorunda olması ve boş zamanlarının olmaması, daha önceden planlanan eğitim ve sınavların tamamlanamaması, çalışmak için dışarı çıkıldığında eve virüs taşıma korkusu, müşterilerin maddi durumları düşünülerek ücret alınmaması yer almaktadır.

“Biz arkadaşlarımızla daha sosyal yapıda olan bir yapıdayız. Haftada iki üç kere arkadaşlarımızla görüşürüz, ben onların yanına giderim, akşam yemeğe çıkarız. Telefonla da görüşseniz gidip bir yere oturmadıktan sonra tabi sıkıntı vermeye başladı. Yani evde oturmak çok hoşumuza giden bir durum değil.” (G1)

“Eve geldiğimde sanki vebalı gibi üstümü başımı değiştirip kendimden çok onlara da bir şey getirdim mi, bulaşma imkanı olur mu diye. Mesela eve girdikten sonra bir yarım saat 45 dakika kendimle ellerimle yüzümle vs uğraştığım bir süreç geçti.” (G4)

“Biz bu süreç içerisinde gerçekten çalıştık. Sokağa çıkma yasağının olmadığı zamanlarda ofisimize geldik çalıştık. Ben de aksine işleri yetiştirmek ve hata yapmama kaygısı çok fazlaydı.” (G1)

“Bu dönem girebilseydim DGS’ye girip dört yıllığı okumak istemiştim. Ama bu dönemde olmadı evdeki sağlık problemlerinden dolayı. Mali müşavirlik sınavlarına girmek istiyordum. Giremedim, sürecin olumsuz yönlerinden biri. Bir de müşterilerimden ocak ayından beri hiç para almadım. Çünkü onların kayıtlarını görüyoruz. İşleri olmadı, para sirkülasyonu olmadı.” (G2)

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Yöneticilerin çoğu tarafından ek bir yük olarak görülen ve hak ettikleri değeri bulamayan muhasebe meslek mensupları, meslek itibarı ve algıları itibarıyla oldukça stresli koşullar altında çalışmaktadırlar. Bu araştırma bulgularının da gösterdiği gibi pandemi nedeniyle kaygı ve stres düzeyi artan meslek mensupları kendileri ve çalışanları için artan sorumluluk ve işyükü ile yalnız başlarına mücadele etmişlerdir.

COVID-19 salgın dönemiyle ise yöneticiler, şirketin sürekliliği bağlamında önemli planlama, maliyet yönetimi, finansal raporlama ve vergilendirme sorunlarıyla yüzleştiler ve bu sorunları da aslında işinde uzman muhasebecinin çözebileceği sorunlar olduğunu gördüler. İyi bir muhasebeci, şirketin sürekliliği bağlamında bir şirket için en iyi çözüm ortağıdır.

COVID-19 salgın döneminde iyi bir muhasebecinin şimdi her zamankinden daha önemli olmasının sebepleri şu şekilde belirlenebilir:

Devlet Finansmanına Erişim İmkânlarını Araştırma: İşletmeler için devlet destek paketinin birden fazla unsuru vardır; bu nedenle en iyi planları anlamak ve başvuruyu işlemek zor olabilir. İyi bir muhasebeci, farklı seçenekler konusunda yollarını bilecek ve en iyi seçim konusunda tavsiyede bulunabilecektir.

Sürdürülebilirlik ve Başarı için Plan Yapma: İyi bir muhasebeci sadece puan tutmakla kalmaz, geleceği planlamanıza da yardımcı olur. Ayrıntılı finansal planlama ile ticari başarı arasındaki korelasyon açıktır: Finansal durumlarını ve başarının temel itici güçlerini anlayan şirketler rakiplerinden daha iyi performans gösterir. Bütçe yapma sadece başarıya giden net bir yol açmakla kalmaz, aynı zamanda kilit karar vericilerin zihnine de odaklanır. İyi bir planla, her karar finansal sonuçlara göre tartışılabilir. COVID-19 salgını sırasında bu daha da önemlidir. Bununla birlikte, birçok yönetici paniğe kapılıyor ve en kötü durum senaryosunu tasavvur ediyor. Net bir finansal plan yalnızca korkuları azaltmakla kalmaz, aynı zamanda yönetimin çözümler hakkında düşünmelerine de yardımcı olur.

Vergi Muafiyetlerine ve Avantajlarına Erişim: Hükümetlerin işletmeleri desteklemek için nakit akışını kolaylaştırmaya, paradan tasarruf etmeye ve hatta bir sermaye desteği sağlamaya yardımcı olabilecek birden fazla vergi indirimi ve planı vardır. İyi bir muhasebeci, hangi programların işletmeler için uygun olabileceğini gözden geçirmeye yardımcı olur.

Süreçleri Etkinlik Açısından İyileştirme: İşletmelerin başarısız olmasının temel nedenlerinden biri, zayıf mali yönetimidir; pek çok işletmenin mali durumları hakkında net bir görüşü yok ve gelecek için planları yok. Pek çok işletme sadece borcun faizini ödemek üzere çalışmakta, ancak borçlarını ödeyememektedir. Bu işletmeler bıçak sırtında faaliyet gösterdikleri için, gelirlerindeki düşüştü kurtulacak kaynaklara sahip değiller. Bir muhasebeci, işletmeleri gelecek şoklardan izole etmede kritik öneme sahiptir; ancak, bazı işletmeler tasarrufun ötesinde olabilir. İyi bir muhasebeci, yöneticilerin ileriye dönük en iyi yolu seçmelerine ve planı yürütmek için süreçler geliştirmelerine yardımcı olur.

Beklenmeyen Değişime Karşın Farkındalık Oluşturma: Değişimin farkına varılarak bu değişime şirketler mücadele edecek ve bu durumdaki fırsat görecelik olarak lehine çevirecek bir durum oluşturmak. COVID-19 dönemi özellikle bu bakış açısıyla başarıyla yönetilebilecek bir dönem olabilir. Muhasebeciler, büyüme fırsatlarını değerlendirmede, planlar geliştirmede ve sermayenin yerinde olmasını sağlamada yardımcı olabilir. Ayrıca yüzlerce farklı işletmeyi görme deneyimine de sahipler, bu nedenle ticari tavsiyeler sunmak için iyi bir konumda olacaklar.

Sonuç olarak, Muhasebe meslek mensupları şirketleri, özellikle COVID-19 salgın dönemi gibi zor dönemleri en az kayıpla sıkıntısız bir şekilde geçirebilecek ve onlara bu dönemde yol haritalarını çizecek vazgeçilmez kişilerdir. Muhasebe meslek mensubu şirket yönetimine danışmanlık yapan ve güvence yaratan bir hizmet sunmaktadır. Salgın dönemi hem şirketler için hem de tüm paydaşları açısından birçok

sıkıntı ve zorluğu beraberinde getirmiştir. Bu sıkıntılardan muhasebe meslek mensupları da yoğun bir şekilde etkilenmişlerdir. Bu etki özellikle yüksek stres olarak karşımıza çıkmıştır.

Kamu finansmanının ve işletmelerin sürdürülebilirliğinin mali müşavirlerin sundukları hizmetlere bağlıdır. Tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 virüsünün ülkemizde görülmeye başladığı günden itibaren ara vermeden çalışan, sürecin sessiz savaşçıları olan mali müşavirler, maalesef salgınla mücadelede ciddi kayıplar vermektedir. Her geçen gün artan kayıplarımız sebebiyle artık bazı tedbirlerin sıkı şekilde hayata geçirilmesi zorunlu hale gelmiştir.

Ülke genelinde son günlerde hasta sayılarının hızla arttığı ve özellikle meslek mensupları arasında COVID-19 vakaları çok fazla görülmeye başlanmıştır. Meslek mensupları, bu süreçte işletmelerin, kamu kurumlarının hep yanında oldu, sessiz sedasız her çıkan yeni uygulamayı sorunsuz şekilde başarıyla uyguladı. Kısa çalışma ödeneği, İşsizlik Fonu ödemeleri, salgın kredileri, muhtasar ve prim hizmet beyannamesi, beyan ve bildirimler gibi uygulamalarda işletmelerin mağdur olmaması adına iş ve işlemler, hızlı ve etkili biçimde tamamlandı. Müşterilerin iş ve işlemlerini yapabilmemiz ve onların yanında olabilmemiz, meslek mensuplarının ve büro çalışanlarının sağlığını korunabilmesi ve olası bulaş riskini kontrol altına alabilmesine bağlıdır. Bunun için teması en alt seviyeye indirilmeli ve tedbirlere uyması gerekmektedir.

Meslek mensubunun da insan olduğu, ailesi olduğu ve kamu yararına çalışan bir kamu görevlisi olduğu unutulmamalıdır. Bir ülkenin refah düzeyinin yükseltilmesine en büyük katma değeri yaratan mesleklerden biri olarak muhasebe mesleği mensuplarına tüm paydaşların (TURMOB, Maliye Bakanlığı, KGK) COVID-19 döneminde yaşadıkları yüksek stresi azaltacak şekilde el birliği içinde destek olmaları bir zorunluluktur. Muhasebe meslek mensuplarının sağlıklı, huzurlu ve mutlu çalışma ortamlarına sahip olmaları ile salgın dönemlerini el birliği ile ülkece kolaylıkla aşabiliriz.

KAYNAKÇA

- Demir, M. ve Anasız, İ. (2008), Muhasebecilik Mesleğinde Mesleki Stres Kaynakları ve Uygulanan Bireysel Stratejiler Üzerine Bir Araştırma. *Verimlilik Dergisi*, (3), 135-159.
- Hobfoll, S. E. (2001), The Influence of Culture, Community, and the Nested-Self in the Stress Process: Advancing Conservation of Resources Theory. *Applied Psychology*, 50(3), 337-421.
- Kapıcı, S. D. ve Usul, H. (2020), Kadın Muhasebe Meslek Mensuplarında Stres Kaynaklarının Belirlenmesi Üzerine İzmir İlinde Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (2), 125-151.
- Kaplanoğlu, E. (2014), Mesleki Stresin Temel Nedenleri ve Muhtemel Sonuçları: Manisa ilindeki SMMM'ler Üzerine Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 64, (Ekim), 131-150.
- Kayıhan, B., Tepeli, Y. ve Heybeli, B. (2015), Muhasebe Meslek Mensuplarında Strese Neden Olan Faktörlerle İş Tatmin Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Analizi: Muğla İli Örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14, (Haziran), 374-390.
- Özkan, A. ve Özdevecioğlu, M. (2011), Muhasebe Meslek Mensuplarının Mesleki Streslerinin Ruhsal ve Fiziksel Sağlıkları Üzerine Etkisi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, (13), 201-224.
- Taysı, K. ve Canbaz, S. (2018), Muhasebe Meslek Mensuplarında Tükenmişlik Sendromu Üzerine İstanbul İlinde Bir Araştırma. *Mali Çözüm Dergisi*, (28), 91-111.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zeytin, M. ve Gökgez, A. (2011), Muhasebe Meslek Mensuplarında Strese Neden Olan Faktörlerin İncelenmesi: Yalova ve Bilecik İlleri Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 3, (Ocak), 99-118.

